1. Lausuntopyyntö

Lakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa HE 63/2024 vp johdosta. Sanotussa esityksessä ehdotetaan etäyhteyksien käytön edistämistä yleisten tuomioistuinten oikeudenkäynneissä.

2. Lähtökohta

Suhtaudun myönteisesti etäyhteyksien lisäämiseen oikeudenkäynneissä ja yhdyn hallituksen esityksessä oleviin perusteluihin siitä, miksi etäyhteyksiä pitäisi lisätä. Erityisesti lausun, että katson välittömyysperiaatteen toteutuvan riittävässä määrin myös nykyaikaista videokuulemistekniikkaa käytettäessä.

3. Poissaoloseuraamukset ja etäkuulemisen paikka

Esityksessä ehdotetaan, että poissaolon seuraamuksia voitaisiin jatkossa soveltaa myös silloin, kun suulliseen käsittelyyn osallistutaan teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen muualta kuin viranomaisen luota. Esityksen sivuilla 39-40 arvioidaan kysymystä siitä, milloin myös näissä tapauksissa voidaan katsoa olevan kyseessä pakkokeinon käyttämiseen oikeuttava poissaolo. Esityksen sivulla 40 katsotaan, että näin olisi esimerkiksi silloin, jos kutsuttuun ihmiseen ei saataisi yhteyttä edes puhelimitse. Itse pidän tätä kriteeriä erittäin hankalana ja keinottelun mahdollistavana. Etäyhteydellä kuultavaksi kutsutulla, kun ei ole mitään vaikeuksia vastata kuulemishetkellä puhelimeen ja sanoa, että etäyhteys ei toimi.

Edelleen tässä voidaan mainita, että jo nykyisin tuomioistuimilla lienee jossain tilanteissa vaikeuksia arvioida, onko oikeudenkäynnistä poisjääneellä henkilöllä OK 12:28:ssä säädetty laillinen este poissaololleen. Laillisen esteen harkinta ei ainakaan helpotu, mikäli sen olemassaoloa pitäisi alkaa harkitsemaan silloin, kun kuultava voi antaa kertomuksensa muualla kuin viranomaisen luona.

Yllä sanotun perusteella voisi olla perusteltua harkita, että poissaolosanktioita olisi uudistuksen jälkeenkin, eli samoin kuin nykyään, mahdollista käyttää vain sellaisissa etäkuulemisissa, jotka tapahtuvat viranomaisen luona.

4. Lautamiehet

Ehdotetut tuomareiden etäosallistumista koskevat oikeusohjeet soveltuvat sellaisenaan myös lautamiehiin. Yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 33) lausutaan, että lautamiehen etäosallistuminen olisi kuitenkin erittäin poikkeuksellista. Tältä osin lakivaliokunnan olisi hyvä harkita, pitäisikö tämän seikan ilmetä suoraan lakitekstistä.

5. Etäoikeudenkäynnistä päättäminen

Ehdotetun 2:16.1:n mukaan etäoikeudenkäynnin järjestämisestä päättäisi tuomioistuin (eli asiaa ratkaiseva kokoonpano). Laista tai sen perusteluista ei kuitenkaan ilmene, pitääkö tuomioistuimen tehdä tämä ratkaisu yksimielisesti vai riittääkö etäoikeudenkäynnin järjestämiseen enemmistöpäätös, tai miten sitten toimitaan, jos äänet menevät tasan. Nyt sanottu seikka olisi perusteltua säännellä suoraan lakitekstissä.

6. Yhteenveto

Lakivaliokunnan olisi hyvä harkita seuraavia seikkoja:

1) Poissaoloseuraamusten määräämismahdollisuuksia silloin, kun kuultava voi antaa lausuntonsa muualla kuin viranomaisen luona.
2) Lautamiesten etäosallistumisen säätäminen korkeamman kynnyksen taakse kuin ammattituomarien.
3) Vaatiiko etäoikeudenkäynnin järjestäminen ratkaisukokoonpanon yksimielisen päätöksen vai riittääkö enemmistöpäätös.

Turussa 17.9.2024

Mikko Vuorenpää
Prosessioikeuden professori
Lapin yliopisto